

FIGYELMEZŐ

AZ EGYETEMES LITERATURA' KÖRÉBEN.

Kiadó szerkesztők

SCHEDER, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ BAJZA.

— NEGYEDIK ÉV —

Pesten.

Augustus' 11. 1840.

32. szám.

Tartalom. Hazai literatura. Pulszky Ferencz, a' dunaszabályozásról és keleti kérdéstről (*Tajda*). — Dussieux, a' magyarok' hadjárásai Európában, 's különösen Franciaországban (*Jerney J.*). — Felvilágosítások Greiner Lajos' erdőszeti munkája iránt Gáty Istv. ellen. — Literatúrai mozgalmak. —

HAZAI LITERATURA.

Dunaszabályozás.

Tördékes észrevételek a' dunaszabályozás 's keleti kérdés iránt. Irta Pulszky Ferencz. O. K. M. A. L. (országgyűlési követ, m. acad. tag). Pozsonyban, nyomtatta Schmid Antal. 1840. Nbr. 65 lap. Felűzen, fűzve 40 kr. cyp.

Igen érdekes füzetke áll előttünk, mellynek mind tartalmával, mind szellemével kívánjuk megismerkedtetni olvasóinkat, és ohajtánók, hogy minél többet részt vegyenek azon törekvésben, melly itt czélul tüzetik ki. Azért, minekelőtte a' könyv' taglalásához kezdenénk, szükségesnek veljük némelly figyelmeztetéseket előbocsátani.

Ezen munka nagy részint a' kereskedés' ügyének van szánva, szükséges tehát, mielőtt olvasásához fogunk, a' kereskedés' lényegét ismernünk. A' kereskedés főadata árucikkeket olyan helyről, hol aránylag csekély becsők van, átszállítani olyan helyekre, hol aránylag nagy becsben állanak. És ennyiben a' kereskedés hasonló rugóvá lesz a' természetessel; becsét teremt elő, mint amaz. Lássuk példából. A' rohicsi és füredi víz helyben in-

gyen kapható. A' kereskedés Pestre szállítja, 's az elsőt negyven, a' másikat húsz krajczárnyi becsüvé teszi, tehát az első esetben minden üvegnél 40, a' másiban 20 krajczárnyi becsét állít elő. Ugy van más cikkekkel is a' dolog. Olaszthonban például a' narancsot krajczárjával kapni, de Pesten a' narancs 15—18 krajczárt ér, így a' kereskedő, átszállítva a' narancsokat, mindenikhez 14—17 krajczárnyi becsét told. A' kereskedés' lényegéhez tartozik tehát, szállítás által a' dolgok becsét nevelni, 's némileg a' természetek szerepébe átcsapni.

A' kereskedésnek mindig két különböző helyen van dolga. Olcsón szeret bevásárlani, 's oda szállít, hol legjobb vásárt remélhet, hol a' legolcsóbban szerzettet legrágóbban adhatja el. Ha a' kereskedő ezermester volna, 's „akarom“ vagy „legyen“ szóval át tudná cikkeket büvölni, például Rohicsról a' savanyúvizet, Triestből a' narancsokat Pestre, a' lehető legnagyobb nyereségre tenne szert, mert szállítási költsége semmi volna. Más oldalról pedig a' vevő közönség azon kedvező helyzetbe jutna, hogy olcsón jutna a' kívánt cikkelyhez, mert az ingyen kaptat olcsón adhatni. És innen származik azon kérdés: méltó-e, szük-

séges-e olcsó szállítási eszközökről gondoskodni?

A' könnyű szállításnak nem kevés ellensége van. „Minek nekünk vasut?“ kiált föl 3,000 szekeres, — mi kenyér nélkül maradunk“. „Mánó hordta volna el a' gőzhajókat! — sohajtt föl száz fogadás a' Duna hosszában, — annyi vendéget elvonnak tőlünk!“ És némi tekintetben mindenikünk szekeres és fogadás, mikor jövedelmünkről van szó, 's hajlandó a' jót rossznak nyilatkoztatni. De édes barátaim, feleljetek: ti szekeresek három ezeren vagytok, de hány ezer ember van, a' ki utazni akar? Felelet: „lehet mintegy négy millió az országban“. És ismét: ti három ezeren vagytok, élelmeteket szekerezéssel keresők, de hányan vannak, kik olcsón akarnak vásárolni, tehát minél olcsóbb szállítási módot kívánnak? — Felelet: „vannak vagy tízenkét millió!“ És ti száz fogadás, élni akartok ugy-e? de hány van, ki a' gőzhajón sietve szinte jövedelmet keres magának? Felelet: évenként lehet 40, és 50,000. És hány van, ki áruit gőzhajón vitetre, nyereségre tesz szert? Felelet: oh, olyan sok ezer lehet. — Ezek szerint, mi észnél, mi jognál fogva kívánhatjátok ti százan és három ezeren, hogy milliók szenvedjenek miattatok rövidséget? Vasuttal elő és gőzhajókkal! ha bár még annyi szekeres és fogadás szólana is ellenök. Mindig marad szekerezni való, 's lesz ki fogadóba szálljon, a' fölösleges szám pedig lásson más munkához.

A' vizek általában legolcsóbb szállítási utak, 's így jól használtatva, gazdagság forrásai a' nemzetek' számára. Minél olcsóbb a' szállítás, annál olcsóbb a' czikk, aránylag annál gazdagabb a' vevő, minthogy pedig a' népesség' legnagyobb száma vevőkből áll, annál nagyobb a' gazdagság az országban, minél olcsóbban szerezhetők be a' szükséges cikkek, minél jobbak a' szállítás' eszközei. És így olvasó közönségünk csak örömmel fogadhatja az olly munkákat, mellyek a' köz gazdagság' forrásának tisztogatása 's öregbítésével foglalkodnak; minő a' jelen is, mellyhez ezennel visszatérünk.

Szerző jelen munkájában a' Dunát állítja elénk, mint biztos, olcsó utat, mellyen főképen a' kelettel közlekedhetünk, fölöslegünket az ő fölöslegökkel becserélve, 's így őket és magunkat gazdagítva. De ő nem marad magánál a' Dunánál, melly úgy szólva, természeti

állapotjában hever, hanem a' föld hátán, 's a' történetek' ezredeiben megragadja a' célját fölvilágositandó tárgyak és adatokat. Kiterjeszkedik minden idők és népek jeles vízi munkáira, hogy az olvasó láthatára táguljon, 's fogalmai szilárdságot kapjanak, mikorra a' Dunához ér. Mi öt fejezetenként kísérendjük, mert igen megérdemli.

Az első fejezetben elmondja: miképen „a' legrégebbi vízszabályozás és csatornázás, melyet a' történetek' könyvéből ismerünk, a' Nilus-körüli munkák Egyiptomban, mellyeknek fő célja (azonban) nem annyira a' kereskedés' előmozdítása volt, mint a' földművelés' kiterjesztése, a' bevizezés 's erre következő beiszapolás által...“ „Még nagyobb kiterjedésű China' csatornarendszere, hol azonban a' földművelésen 's különösen a' riskásaföldek bevizezésén kívül még a' hajózás 's védelmi rendszer véteték figyelembe, 's mellynek eredete a' mythicus időkbe tartozik. De itt is ugyanazon jelenetre akadunk, mellyet Egyiptomban jellemeztünk: ha jó fejedelmek törvényesen kormányoztak, akkor a' birtok' bátorsága nem veszélyeztetvén, a' vízi közlekedések jó karban voltak, 's a' nép, szíves szorgalommal biztosítván öntulajdonát, az egésznek föntartását eszközölte. A' zsarnokokat, kiknek önkénye alatt a' birtokot törvény nem oltalmazta, a' chinai történetírók azzal jellemezik, hogy alattok a' csatornák elpusztultak...“ És tovább: „Legbámulatósabb vízi munkák Európában azok, mellyek az alpesi havak foglalóit, az adriai tengerbe ömlő folyamokat, szabályozzák. Két felül magas gátaktól körülvéve hengerednek itt a' Brenta, Ets, Piave, Po 's testvér folyamainak habjai a' tenger felé, 's míg a' fel 's levező csónokok és hajók, a' legélénkebb kereskedésnek eszközlői, a' föld természetényeit közel 's távol vásárookra, sőt a' világvásárra szállítják, addig ugyanazon habok, mellyek a' hajókat viszik, a' föld termékenységét is elősegítik, a' könnyű 's Olaszhon' égető ege alatt olly jótékony bevizezés által...“ „Mélto' vetélytársa felső Olaszországnak Holland, a' szabályos vízföld, hol minden folyó, sőt némi részben a' tenger is, csatornává lett“. Ezután Philips munkájából hozza Holland' leírását, hajózási tekintetből így szólva: Holland számtalan csatornák által vágatik keresztül, mellyeket, számukra 's irányukra tekintve, más országok utáival lehet összeha-

sonlítani, mert a' mint ezek kocsik, szekerek, taligák és lovasok által csaknem szünet nélkül elfoglaltatnak, — úgy telvék Holland' csatornai esónakokkal 's mulatósjakkal, bárkakkal és nagy hajókkal, mellyekben utasok járnak 's az emberek szükségéi, mint a' kivitel czikkjei az ország' belsejéből nagyobb városokba 's hajózható folyamokba átvitetnek. . . A' jövedelem, mellyet ezek évenként teremtenek, majdnem minden képzeletet meghalad, mert meg van mutatva 's kiszámítva, hogy ezen közlekedés 25,000 fontot (10 pftjával) egy 40 (angol) mérföldnyi csatornára hoz be évenként, mi 625 fontot tesz minden mérföldre, mellynek négyszög területe két hold földet nem halad meg: olly jövedelmezés, melly annyira bámulatos, hogy nem lehetne csodálkozni, ha más országok Hollandot utánoznák, 's magoknak hasonló nyereséget szereznenek“.

Itt ref. nem mellőzheti el megjegyezni, hogy a' vállalkozók' e' nyeresége elenyészik az emésző közönség nyereségé mellett, melylyet példával bizonyítok be. Cseh és Szászország ezüstben fizetik itczéjét az olly bornak, minőt mi honunkban rendesen váltóban fizetünk. Ha a' közlekedés javítása által annyira mehetnénk, hogy Cseh és Szászországban csak két olly drága volna a' bor mint honunkban, a' helyett hogy most harmadfél olly drága, a' csehek minden itczénél huszonöt procentót nyernének, azt meg sem említve, hogy a' kereskedő a' maga hasznát kihúzta, 's a' magyar termeszto is a' vevők nagyobb száma miatt drágábban adhatná borát. (*Vége következik*).

Vajda.

Történetírás.

Essai historique sur les invasions des Hongrois en Europe et spécialement en France par L. Dussieux. Paris, imprimerie de Dussieux, 1839. 8r. p. 74.

A' nemzeti becsültetést szíven hordozónak nem lehet nem örvendenie, midön külföld' írói dolgainkat, legyenek bár azok mult- vagy jelenkoriak, figyelemre méltatva, elfogultság nélkül vizsgálják, 's valódi színben törekszenek világ eleibe állítani. Illy ritka jelenetek' sorába helyezendő Dussieux' főntebb czimzett historiai próbatétele a' magyarok' Európába 's különösen Franciaországba rohanásaikról; minek megjelenését a' magyar történetvizsgálók' nyereségeül kell tekinteni.

Áll e' munka 74 lapból 's mutatóból. Tartalma: Előszó, 5—12 lap. *Első rész.* A' magyarok' berohanásának története.

I. §. Eredetöktől fogva magyarorszáгимegtelepedésökiq. 13—16 lap.

II. §. Magyarok' szokásai, 16—18 lap.

III. §. Magyarorszáqba megtelepedésöktől fogva Franciaországba lett első berohanásökiq, 13—30 lap.

IV. §. Franciaöonba első berohanásöktől fogva Zoltán vezér' haláláiq, 30—51 lap.

V. §. Zoltán' halálától a' magyarok' megteréseiq, 51—61 lap.

Második rész. I. §. A' magyarokra vonatkozó néphagyományok, 62—68 lap.

II. A' magyarok' berohanásának befolyása Europa' politicai szerkezetére, 69—72 lap.

III. §. Létezik-e Franciaországban népség, mellynek eredetét a' magyaroktól lehetne lehozni? 72—74 lap.

Ez osztálymutató a' könyv' lényegéről 's reánk nézve érdekes voltáról elegendön értesít, kimutatja azt is, hogy olly korszak' rajzölását tárgyzassa, mellyről történetvizsgálóink eddigelő, mondhatni, csak némi vázlatokat, silány töredékeket hoztanak elő. Katona István, illy című munkájában: „*Historia critica primorum Hungariae Ducum. Pestini, 1778. in 8.*“ 's ennek nyomán mások is összegyűjték ugyan a' vezérek alatt történt dolgokról — mi hadviselésnél egyébből nem állott — emlékező adatokat: de általánosak lévén a' tanutételek, mellyekből meritének, részletekről 's egyes esetekről kevés világositást adának. Dussieux e' tekintetben előbbre haladt. Újabbán megvizsgálva, összegegyeztetve a' már előbb ismert 's közelebbi időkben napfényre hozott régi krónikákat, mindea egyes becsapást, a' vonalok' 's pontok' kijelelésével kitelhető bőséggel rajzolja. Kitiünő érdeme szerzőnek ennél fogva eleink' a' szomszéd nyugoti tartományokban tett hadviseléseinek évrendszerinti előadása, hol józan criticát, hiv nyomozódást, és a' találató kútfök' bö ismeretét, 's kellő fölhasználását dicsérve kell említenünk. — Alig mult év, öseink' itt megtelepedésétől fogva a' vezérek alatt, hogy fegyvervillogtatásokat, szerencsével vagy veszteséggel járó becsapásokat ne vittek volna végbe Német, Olasz, és Franciaöonban, bámulatos messzeségű tartományökiq, söt azokon keresztül az atlanti tengeriq. Elevenre ható véres factumok azok,

*

mellyek a' magyar nemzet' europai életét már első zsengejében fontossá, a' közép korban egész Europa' népességénél nagy befolyásává, rendkívüli jelleművé tevő. Nem kisszerű tárgyat választá azért szerzőnk, illy factumokat közelebbről vizsgálván, 's részletes leírásokat adván. Méltó megismertetni közelebbről, mint jára el az ügyben.

Előszavában, miután előismeret gyanánt a' barbár népek', jelesen arabok, szlávok, northmanok és magyarok' Európába rohanásaikról röviden értekezik, tanuságosan állítja, hogy „a' northman, szerecsen és magyar (hongrois) három nevezetek a' középkorú annalistáknál synonymok valának“. 6, 9. lap. Aztán a' szerecsenek (arabok), northmanok és magyarok' becsapásaik közti különbség fölött elmélkedve, a' magyar történetirókról, mint Béla kir. névtelen jegyzőjéről, Bonfiniról, Turócziról, Bongarsi gyűjteményéről, Ranzaniról, Prayról és Katonáról a' fő tárgyra vonatkozólag szól; czélszerűen érintvén a' német és francia krónikákat, középkori regényeket, 's mind ezek' silányságát. E' munkáról helyes ítélethez megkivánja, hogy szerző' Katonáról nyilatkozását érintsük. „Katona, ugymond ő itt, sok kétséges és homályos dolgokat fölvilágosíta, — értvén „Historia ducum“ című munkáját, — bizonytalan évadatokat is meghatároza, de a' magyarok' Francziahonbai becsapásaikról keveset szolt. Azok, miket Pray és Katona a' magyarok' német és olaszországi pusztításaikról előadnak, hiányosak. *Muratori*, *Pistori*, *Struvius* és *Pertz*' gyűjteményeikben számos újabb tanúságokra találni. Mi a' magyarok' francziasországi hadviseléseiket illeti, nem csak az előbb nevezettek, hanem időnkbeli francia történetiróknál is alig van néhány szóval két vagy három berohanásuk érdekelve. Azonban pedig nem vagyunk kútfők' hiával. Nekem *Bonquet*' gyűjteménye, *Calmet*' tartományi történetei, *Vaissette*, *Planchet* és a' *Gallia christiana* szolgálának alapul. Nagy fáradságba kerül összegeyztetni ezen krónikákat, mindazáltal minden igyekezetemet oda fordítám, hogy őket egybe illeszsem, 's rendben adjam; törekedtem kijelelni minden berohanó csapat' út-vonalát; gondosan vizsgálám a' megtámadásokkal földult emlékeket“, stb. Számot ada im ezekben szerző arról is, minő kútfőket használta. — Végre, a' magyarok' különféle neveikről szoltában, a' *Turci*, *Pagani*, *Agareni*,

Avari, és *Vandalai* használt neveket, 's e' sokféleségből származott tévedéseket is, megemlíti példa mutatvánnyal.

I. §. A' magyarok' eredetéről már többek által elmondott illy, legegyszerűbb, azért legelfogadhatóbb eszméből kiindulva, kezdi értekezését: „Azon nép, mellyet mi francziául Hongroisnak hívunk, saját nyelvén magyaroknak (így írja a' magyart) nevezi magát. E' nemzet hajdan több nemzetségekből (tribus) alakulá össze, mellynek egyike különösen magyaroknak nevezeték. Ez, Árpádnak, az ő vezérének győzelmei által legfőbb tekintetű, 's neve az egész nemzeté lett“. Megjegyzi *Clarke*' oroszországi utazásából (T. III. p. 28.) ott a' szekerek' *magyar* nevét, — miről már több utazók után e' lapokban is olvashatánk, — de vajjon a' nemzet' vándor életével áll-e e' nevezet valami viszonyban? kérdésül hagyja. A' 216,000 főre menő magyar nép Lebediasbóli kiköltözésétől pannoniai megtelepedéséig, 884-től 890ig terjedő dolgai' vázlatát is adja e' cikkely.

II. §. Szokásaikról írja: a' magyarok pogányok valának, *Istent*, a' legfőbb valót, *Urdungot* (azaz ördögöt, így nevezetik legrégibb iratinkban) a' gonosz' okfejét, 's több jó és gonosz nemtöket imádtak; papjaik *Táltos* nevet viseltek. E' cikkelynél följegyzé szerző mind azon adatokat, mik eleink' vadságát nem annyira hív, mint fekete színben a' középkor' együgyüségére szerint festik.

Mellözve szerző' III. §ban 18—23 lapon Európának a' magyarok' bejövételkori állapotja fölötti helyes, és egész kiterjedésben figyelmes olvasást érdemlő elmélkedéseit, valamint azoknak lehetővé sőt akadály nélkül könnyűvé lett szerte dulhatásaik' alapos oka fölghordását, úgy a' magyar hon foglalásáról 's keletkezéséről mondottakat is elhagyva, az új birodalom' megalapítása után nyomban történt ki-rohanások' vagy is hadviselések' szerzőtől följegyzését számítjuk el csak röviden.

899ben elkezdék becsapásukat Olaszországba Horvátországon és Karniolán által; egész Nonantuleig nyomulának. 23. 24. l.

900. ismét Olaszországot támadák meg, aztán Horvát és Bajorországot pusztiták. 24 l.

901. újlag Olaszthonba Paviaig rohannak Stajeren, Krajnan és Friaulon által; honnan visszajövet Bajorországban szaguldanak. 25, 26. l.

902. Bajor és Morvaországra rohannak. 26. l.

903. Felső Olaszország' városait pusztiták. 26, 27. l.

905. Ugyanott harcolnak. 28. l.
 906. Ujlag Olaszhoz, aztán Szász és Morvaországot boríták el. 29. l.
 907. Árpád halálával Zoltán fővezérsége alatt ismét Morvaországot támadák meg, később Bajor és Bolgátországra rohannak. 29. l.
 908. Saxoniát és Thuringiát zaklaták. 30. l.
 909. a' sváb meg franconiai német tartományokat pusztíták. 30. l.
 910. ismét a' bajor, sváb és franconiai részek lakosait háborgaták. 30. l.
 IV. §. Ugyan azon évben legelőször támadják meg Franciaországot, rettentően dülván a' lotharingiai városokat. 30, 31. l.
 911. Franconiát pusztíták. 31. l.
 912. a' csehekkel egyesülve megint Franconiában és Thuringiában jelennek meg. 31. l.
 913. a' sváb kerületben Bajorországon keresztül zsákmányolnak. 31. 32. l.
 915. a' sváb, thuringiai és szász vidékeket pusztítják. 32. l.
 917. a' sváb kerületre ütven, a' Rajnán átkelve, Franciaországba csapnak, hol az alsatiai, lotharingiai és burgundiai részeket pusztítják. 32. 33. l.
 919. Bajorországra rohannak. 33, 34. l.
 920. Olaszországot látogatják meg. 34. l.
 922. a' szász tartományt pusztítják, Franciaországban Verdun városát dúlak föl. 34. l.
 923, 924. Lombardiában Mantova, Brescia, Bergamo és Pavia városokat pusztítják, onnan Franciaországba kelve, Bourgogne és Nimes vidékeit dúlak. 35. l.
 925. Toscanát pusztítják, aztán Noricumot, a' sváb és franconiai tartományokat emésztek a' szgáli monostorral. 36, 37. l.
 926. Saxoniára ütnek, aztán Austriát, Franconiát és a' sváb tartományt dúlak; általmenve a' Rajnán, Breisgaut és a' verduni megyét rongálák. 38, 39. l.
 928. Olaszhonba Apuliáig nyomulnak. 40. l. Ez időben a' német birodalmi fejedelmek, okulva zaklatásaikon, védfalakat kezdenek vonni a' magyar behatolások ellen. E' ezelből alapítottak a' miszniai ögrófság 929ben. Westphaliában nemi egyszerű árokat készítették, mellynek nyoma *Hunnengrave* név alatt maiglan fön van. Több várak 's erősegek építettek, idő jártával virágzó városokká alakulók. 41 l. Nagy hatású változások a' német nemzet politikai állásában! —
 933. Morva és Csehországon által Saxoniába, Thuringiába és Westphaliába menven, Merseburgnál megveretnek; hol is az ütközet emléke minden évben ünnepeztetik. 42. l. Ezen veszteség után Henrik német cs. kiüzé őket Austriából, 's visszaállítá a' Nagy Károly által alapított ögrófságot. 42. l.
 934. Kelet felé tartva Thraciát pusztíták, 's Kosztavaráig nyomulnak; egy másik felekezetök Olaszországba rohant, 42, 43. l.
 935. Franciaországban Burgundiába nyomulának, rettentő dúlások közt Olaszországba irányzák útokat, hol Capuát, Beneventot, Sarnunot, Nolát, Liburnia vidéket 's a' benedekiek' Casino hegyi gazdag monostorát földülák. 44, 45. l.

936. Franconiára és Saxoniára ütnek. 45. l.
 937. Németország' némelly vidékein tett rablások után Alsatiába és Lotharingiába mennek; bekalandozák a' Champagnet, Burgundiát és Aquitaniát, hol Metz, Trèves, és Aix-la-Chapelle stb. városokat 's monostorokat leronták; végre Olaszországon által térnek vissza. 45, 46. l.
 A' magyarok' csapásaitól levert, annyi inséggel küszködő, gyáván tűrni képes nyugoti népek' balga hiedelmét, vallásos vakbuzgóságából eredő konok babonás szellemét, mint tespedéseik' mindannyi okfejet, hiven jellemzi szerző 46—48. lap.
 938. Saxoniára ütnek kevés szerencsével. Egy másik hadseregök Franconiát és a' sváb tartományt lepi el; onnan, a' Rajnán átkelve Franciaországban az atlánti tengerig nyomul, pusztítván Burgundiát, aztán Olaszországot. 48, 49. l. E' hadmenetről egy flamand (belga) kronikának mindeddig nem használt sorait emeli ki szerző.
 940. Olaszországot pusztítják. 50. l.
 942. Bajorországra ütnek kevés szerencsével. 50. lap.
 943. a' görög birodalmat támadják meg. 51. l.
 V. §. Zoltán' halála után:
 947. Takson vezér' első évében Olaszországra ütnek, Campaniáig hatván. 51. l.
 949. ismét Lombardiát zaklatják. 52. l.
 950. Franciaországon nyugtalanítják; Alsatián keresztül nyomulva Besanconnt kipusztítják; az arabokkal megütözkönek. 52, 53. l. Ezen hadról is hallgatnak történetvizsgálóink. — Ekkor egymásik sereg a' görög birodalomra üt.
 951. Aquitaniában pusztítanak. 54. l.
 953. ismét a' francia földre, Cambrai megyébe nyomulnak, onnan Campaniába 's Aquitaniába. 55, 56. l.
 954. Noricumban, Lotharingiában, a' coloniai és touli megyében és Gemblakban pusztítanak, aztán Champagneban Vermandoist, Laonnoist, Rêmoist és Chalonoist rablák, honnan Bourgognebe térve, az olaszföldön által térnek vissza. 56, 57. l.
 955. Bajorországba rohanván, Augsburgnál szerencsétlenül ütközkönek meg. 58. l.
 959. Thraciát támadák meg; 962. Thessaloniciát pusztítják; 966. a' bolgárokkal harcolnak; 967. ismét Thraciára rohannak; 970. ugyanott villogtaták fegyveröket. 59. l.
 971. Takson és Otto közti béke véget vet a' majd egy századig tartó magyar dúlásoknak, mire az ő keresztényeségök 's europai polgárisodások következett. 60, 61. l.

II. Rész, I. §. Józan criticával vizsgálja szerző a' magyarok' beütése' emlékezetét fön tartotta köznépi hagyományokat, a' középkori irott emlékek közt a' lotharingiai Garin' románját, mint a' magyarokról historiai hitelesség nélkül beszélőt kiemeli, megmutatván, hogy a' vandal, szercesen, norman és magyar nevek meg tettek idővetés ellen benne összezavarvák. A' köznépi száján forgó, magyarokra vonatkozni látszó babonás meséket is historiai érték nélkülieknek vallja. 60—68. l.

II. §. a' magyarok' becsapásainak Europa polgári szerkezetére szembeötlőképp lett befolyásáróli elmékedése után

III. §. egy szinte rövid, de reánk nézve különös érdekü világositás zárja be e' munkát. A' mosellei departement' határszélén, mond szerző, léteznek több faluk, mellyekben a' lotharingiaiban lévő' lakosítól egészen különböző faju emberek találtaknak. Barna színök, a' föld' népétől érthetlen nyelvök eléggé bizonyítja ezen népfaj' idegen származását. A' közölök lévő egyedek *Hüngrar*, *Hongres*, és *Honck*, néha *Haidus* és *Zigenuers* néven is hívatnak. Tapasztalás után leirt életmódjok és 72. l. fölhozott saját nyelvbéli 15 szavokból meggyőződik szerző a' lotharingiai köznép által használt nevezet ellenére, nem magyarnép maradvány, hanem valóságos czigány (Bohémians) voltokról. Miként ragadt rájok a' *Hüngrar* név? megfejtve nincs.

Azon nyilvánítással zárja be ref. jelen ismertetést, hogy minden a' vezérek alatti magyar dolgokat vizsgálni ohajtónak nélkülözhetlen segéd-könyvül tekintí Dussieux e' munkáját.

Jerney János.

Állítások, vélemények, felvilágosítások.

— *Felvilágosítások Greiner Lajos munkájá Uvrlatára (L. Figy. 1840. 4 és 5. szám).* Bár kisse későn, mégis meg kell Gáty István' emlitett bírálatára jegyezniünk, hogy bír. az ezen munka toldalekában találató feladást koránt sem fejtette meg helyesen, jöllehet több német erdősz tudost hozott fel segítségül; és, hogy téved, ha azt hiszi, hogy illy feladásokat, az általa idezett erdőszeti munkák' mindnyájában, még pedig számosan talált; hogy téved, ha gondolja, hogy e' munkák a' „Beiträge“ szerzője' figyelmét elkerültek. Mi ugyan nem kétkedünk azon, hogy a' nevezett bíráló ezen könyveket olvasta; de annyi bizonyos, hogy az azokban találató feladásokat a' „Beiträge“ szerzője feladásával feleserelte, 's nagy mertékben esalatkozik, ha a' kérdéses feladást, minden számolni tudó erdősz által feloldhatónak tartja, miután ő is, ámbár mi azt olly neheznek nem tartjuk, minden mathematicai ismereteivel, mégis igen nagyot hibázott. Ugyan is: ha a' szóbaní erdő, tavaszkor 1838. 40 öl fat foglalt egy holdon, az egy evi növekedéssel, az arra következett őszszel vagy telen, midőn az első vágás meg fogott történni, holdján 40% ölnek kellene lenni. A' bíráló által felvett 96,4311 ölnyi mennyiségre tehát kívántatott volna $\frac{96,4311}{40,5} =$ 2,38101 hold, mert $40\% : 1 = 96,4311 : x$; ennél fogva $x = \frac{96,4311}{40,5} = 2,38101$. Hasonló módon talál-

juk fel a' második vágás' területét is, holott 1 hold a' két evi növekedéssel 41 öllet foglal 2,35197 holddal; a' harmadiknak 2,32364 holddal stb. és a' 30dik vágásnak 1,75329 holddal. Ha már most azon területeket összeadjuk, 61,09 hold jó ki, tehát 1,09 holddal több, mint az egész erdőnek területe teszen; következésképen a' bíráló számvetésének hibás volta világosan kiséül, mint az a' „Beiträge“ folytatásában, ezen feladat megfejtésénél is elő fog tűnni. Ha ellenben a' „Beiträge“ szerzőjének eredményét vesszük alapul, első vágásra $\frac{94,710632}{40,5} = 2,33853$ holdat kapunk, a' második-

ra 2,31001 holdat stb. és a' harminczadik vágásra 1,72201 holdat, melly harmincz vágásnak területe öszvesen épen 60 holdat teszen, egész ezred vagy milliomod részecskékre, a' mint mi a' megfejtésnél a' decimalis helyeket kiterjesztjük. A' bíráló tehát némi felosztások és öszveadások által könnyen meggyőződhetett volna eredménye' helytelenségéről; 's azért kár volt a' kérdéses feladás, mint valami már régtől ismeretesen csodálkozni és e' tárgyról olly fonák iteletet nyilvánítania. De az is kitünik, hogy a' „Beiträge“ munka az erdőszeti tudományra nem volt minden haszon nélkül, mint bíráló hiszi.

A' milly felületesen és helytelenül ítelt bíráló ezen tárgy felől, épen olly alaptalanok és különösek nevezeti, ellenvetési és kétkedési, mellyeket az erdei jövedelmek' meghatározása, 's a' növekedés felvetésére állit, mikre szinte kell nemellyeket mondanunk. Minden jövedelmezési és növekedési felvetés tapasztaláson alapszik, tehát a' szerzőé is, még pedig nem csak a' legjelesb ismert erdőszökén, hanem a' magaan is, 's ámbár szerző, mint író, új ember, mint azt bíráló el nem mulasztotta megjegyezni, aligha több tapasztalással nem bír sok kihíresztelt erdőszeti ironál. Hundeshagen és Winkler' jövedelmezési felvetését pedig, főleg a' fennnyiség növekedésének tapasztalási scaláján (Erfahrungs Tafeln) nyugszanak, és mivel ezen lajstromok általánoson veve még nagyon hiányosak, a' csupán azokon alapult számvetéseknek is még igen hiányosaknak kell lenni. Ezen kívül nagyon körülményes, 's magában nehez is az illeten felvetési tartalom ellenörzése, 's a' dologhoz tökéletesen értő erdőszeti személyzetet kíván, mit senki sem vonand kétségbe, ki előtt ezen felvetési rendszer (Taxations Methode) ismeretes; mellynel fogva is a' felvetés' ezen módja jelenleg Magyarországn' erdőszeti viszonyaira semmiképen sem alkalmazható, ha az erdei jövedelmezésnek az erdőbirtokosra nevezé biztosításáról van általában szó. De ha bír. annyi német író, mint erdőszeti auctoritásokat idez, hogy a' szerző munkáját megigazítsa: engedje meg, hogy mi is, a' Hundeshagen és Winklerfele felvetési rendszeréről iteletének megigazítására, Németország' egyik legelsőbb erdőszeti remek írójának állítását ide sorozhassuk. Ugyan is Pfeil' bíráló lapjaiban Hundeshagen és Winkler' felvetési rendszeréről, az 1836: 10. kötet' 34ik lapján a' következőket olvassuk:

Offenbar gehört der Verfasser (Winkler) zu den Stuben-Taxatoren. die das Bedürfnisz des Waldes im groszen Forsthaushalte gar nicht ken-

nen, die alles in geschickte Combinationen bei der Berechnung und die richtige Rechnung auf dem Papiere setzen, und die niemals im Stande sind, im Walde ein richtiges Resultat zu erhalten. Man kann mit vollem Rechte von dem Buche sagen, dasz der Zweck, den dasselbe zu erreichen lehren will, niemals einem vernünftigen praktischen Forstwirthe als ein solcher erscheinen wird, den man zu erreichen suchen muss, und dasz die Mittel durch welche er erreicht werden soll, niemals genügen werden, um ihn erreichen zu können. Wir werden dieses Urtheil durch die Prüfung des Einzelnen der Schrift näher nachweisen und der Leser wird gewisz dadurch die Ueberzeugung gewinnen, dasz, wenn gleich Hr Winkler ein guter Mathematiker ist, ihm doch wohl die Befähigung zu einem competenten Urtheile über das zweckmäßige Verfahren zu einer guten Forsteinrichtung und Ertragsbestimmung abgehen dürfte, die vorliegende Schrift auch eine ganz verfehlt zu nennen ist. Leider bestätigt sich auch wieder bei ihm die schon vielfach gemachte Erfahrung, dasz Leute glauben, schon gute Taxatoren zu sein, wenn sie im Stande sind, gut entwickelte Formen zur Berechnung des Waldertrages zu geben! stb stb.

Továbbá 1837, a' 11. kötet' 47dik lapján a' következő ítelet olvasható, egy más hasonló tartalmú munkáról:

Die Einwürfe gegen die Fachwerksmethoden sind dieselben unverständigen, die schon Hundeshagen vorbrachte, und die Gründe für die Bestimmung des Etats nach dem Nützungsprozente eben die, welche sich bereits längst als unpraktisch gezeigt haben. Es ist darüber so vielfach in diesen Blättern verhandelt worden, dasz wir den Gegenstand um so mehr wohl mit Stillschweigen übergehen können, als wir doch nur das schon so vielfach gesagte wiederholen könnten, der Verfasser sagt zwar, dasz man nur einmal die Anwendung des Nützungsprozents versuchen dürfe, um gleich ein eifriger Anhänger dieser Taxationsmethode zu werden, diesz hat sich denn doch aber im groszen Fortshaushalte nicht bewährt. Ueberall, wo die Anwendung versucht worden ist, in Baden, Preussen etc. hat sich gleich diesz Verfahren als durchaus unpraktisch gezeigt etc.

Mit tarthatni már most az olly, egymásnak illy kitünőleg ellenmondo bírálatokról! Egyiknek vagy másiknak kell ingadozo alapon nyugodnia, és ha csupán auctoritások foghatnak helyt, mint azokkal Gáty úr a' Beiträge' szerzője ellen áll elő, bizonyosan Pfeil' nézetének kell helyesnek lenni: 's így Gáty úr ismét nagyon tevedt; mert Pfeil' Németország' egyik legelsőbb erdőszeti auctoritása. Illy körülmények közt minden esetre megfoghatatlan, miképen tekintheti Gáty úr, Hundeshagen és Winklernek, kiknek érdemeit az erdőszeti tudomány körül különben méltányolni tudjuk — jövedelmezési felvetéseiket, mintegy ezen tudomány' zárkövének? Valóban, ha bíráló a' külföldi írók' olly magasztalo dicséretével, a' honi érdemet csonkítgatja, a' honi erdőszet' előmozdításához ugyan semmivel sem járuland, és ez által magának is kevés érdemeket szerzend.

Különben miképen jutott a' Beiträge' szerzője

jövedelmezési számolásához, mellyet bíráló fel nem foghat, vagy felfogni nem akar, az az 53. 55. 84. 85. stb lapokon elég világosan ki van fejtve. Ezek' elolvasása után gondolná meg bir. azt is, hogy a' feladásban, 89. l., egy megírtított 's tökéletlen álladalmú erdőről vagy szö, millyenről a' növekedési és tartalmi pontos felvetés, mint azt bíráló gondolja magának, csak papiroson, négy fal közt, nem az erdőben lehetséges. De ha helyesebb e edményt tud kiszámítani, 's azt be is bizonyítani; miért nem tette meg: mi azt köszönettel vettük volna. Epen így meg kellett volna gondolni, hogy a' Beiträge' szerzője, a' 4dik fejezetben, hol az erdei jövedelmezésnek gyakorlati útöni kipuhatólása érdekeltetik, nem fejtette meg, és nem tárgyalhatta azon taxatioi rendszereket, mellyeken a' német erdőszeti tudósok vitáznak, 's mellyekkel még korán sincsenek tisztában; hanem hogy azon felvetésnek egyszerű, gyakorlati, könnyen érthető módjára kellett szoritkoznia. — A' többi ellenvetéseket, mint kevesbbé nyomosakat nem akarjuk itt érinteni, annyi azonban bizonyos, hogy ezek szinte úgy nem állhatnak helyt, mint az előadottak. A' szerző előtt egyebiránt minden dologhoz értőnek észrevétele kedves, a' mennyiben az jó alapon nyugszik, 's jobbat vagy tanulságost nyújt; valaminthogy Gáty úr' bírálatának jó észrevételeit és adott intéseit is a' hazai erdőszet' előmozdítására, nem fogja figyelem és használás nélkül hagyni.

Literaturai mozgalmak.

— Utolsó országgyűlésünk' törvényezikelyei megjelentek Pozsonyban, Belnay, Weber és Wigand könyvnyomatók' sajtói alól, három fele kiadásban: 1) kis egész rétbén, közep nagyságu betűkkel, 62 íven, magyar és deák hasábkoban, 2 ft. 40 kr. 2) nagy egész rétbén, tömöttebb nyomtatással, szinte két nyelven, 2 ft. 3) Nagy 8-ban, csak magyarul 1 ft. 30 kr. Az első két kiadás, mint halljuk, már elkelt. Trattner Károlyi is hirdet egy 8rét kiadást 1 fton cp. Budán, a' kir. egyetem' műhelyében is nyomatik egy foliókiadás, 's reményljük hibátlanabb lesz a' pozsonyi, igen incorrect, kiadásoknál.

Szinte Budán, egyetemi betűkkel, megjelent 1) Bloch Móricznak multkorjelentett Zsido és magyar őtestamentomának első füzete 72 lapon, 8r. velinen. Czime: Moses' öt könyve. Magyarra fordította és jegyzetekkel fölvilágította Bloch Móricz. A' héber szöveg pontozással van nyomatva; 's a' magyar nyelven írt, valóban terjedelmes exegetikai tudományt bizonyító jegyzetek egyre másra majd felet borítják el a' lapoknak. Erősen hiszszük, hogy e' fordítás, egy a' zsidó nyelv' teljes és tudományos ismeretével 's bő bibliai készülettel bíró ferfi' kezéből, úttörője és előkövete lesz egy új szentírásfordításnak: mire annál nagyobb szükség van a' magyar ker. egyháznak, minel tökéletlenebb Károli Gáspáré, kinek heber nyelvtudása hiányos volt, 's Kaldie, ki az őtestamentomban is második kéz után dolgozott. — 2) A' zsidók. Fölvilágosító értekezés a' Gasparich Kilit urtól, nyár-éle' 7-d. a' Csarnokban közöltt, hason nevű czikk'

visszaigazításaul. Irta *Schwab Arszlán*, pesti fő rabbi. Magyarul közlőtte és előszóval 's jegyzetekkel bővítette *Bloch Móricz*. N12r. 56 l.

Pesten, Trattner-Károlyi' műhelyében megjelent a *Tud. Gyűjt.* júliusi kötete, mellyben először is Fejér György fejtegeti, vajjon a horvát nép és nyelv valóságos illyr nép és nyelv-e? Továbbá K. P. a' természettörténet' oktatásmódjáról értekezik; Puszta Ignác a' zongora' történetét adja Castil-Blaze után; Kiss Károly a' magyar katonák' vitézetteit folytatja; Pap I. prof. lelektani nézeteket közöl az akaro' tehetségről; a' literaturai rész berekesztőleg bírálja a' Budapesti Szemle' első kötetét; 's végül N. A. Kiss Samuel két, XVII. századbeli német munkából hazánkat illető kivonatokat ad.

Pozsonyban, Belnay' örökösei' bet. megjelent: *Miért vagyok katolikus?* avvagy: Mindegy-e akár valaki ezt, akár pedig amaz a' vallást kövesse? Nepszerű beszédekben fejtegetve Schlör Alajostól, hittud. tanár 's áld. paptól. Magyar nyelven közre bocsatja *Viltsmann József*, Esztergom főmegyebeli áld. pap stb. Sr. 148 l. füzve 30 kr. ep.

Bécsben, Pichler Antal könyvárusnál, öt nappal a' szerző' halála előtt, megjelent: *Gyönyörködtetve tanító magyar olvasókönyv* különösen a' m. nyelvet tanulók' számokra. Készítette, reszint pedig őszveszedte *Márton József*, a' becsi es. k. egyetemen a' m. nyelvnek és liter. rendkiv. prof. N8r. 132. l. füzve 48 kr. ep.

Lipeseből a' *Száz mese száz képpel* című munka' *negyedik füzete* is megjött, 121—160 lapig, tizenhet mesével 's ugyan annyi fametszessel. A' könyv folyvást fentartja érdeket, 's ezért itt bátran azokra hivatkozunk, miket róla a' Figyelmező, 24d. számában, mondott. Már csak egy füzet van hátra. Az előfizetés e' munkára 4 ftjával pesti könyvárus Heckenast Gusztavnál meg folyvást nyitva áll.

— Budán, a' m. k. egyetem' műhelyében sajtó alatt: *A magyar váltojog*. Magyarázta Kolgári Császár Ferencz. Husz — huszonöt ivre terjedend, 's belőle, aug. 20től fogva minden ket hetben egy, 3—4 ivnyi füzet adatik ki olly formán, hogy az első kötet, melly az anyagi váltojogot magyarázza, f. évi sept. vegeig, a' második vagy is a' váltojtörvénykezés' rendszerét illető, karacsonig készülend el. Előfiz. 2 ft; egyes füz. 24 kr., úgy hogy egynek mindig előre tétessenek le az ára. — Ugyan ott Bagonál: *Magyar kereskedési és váltojog*. Eredeti alaptannal világosítva, rendszerítve 's a' szomszéd nemzetek, főleg Austria' váltojtörvényével a' főbb pontokban összehasonlítva. Irta Alsóviszti Fogarasi János. A' 20—25 ivre terjedendő kezikönyv' első füzete augusztus' 20. jelenik meg. — Pozsonyi könyvnyomtató és árus Wigand Fr. is hirdet egy hasonló munkát, melly szinte sajtó alatt van már: *A magyar váltojog' kézi könyve*. Készíté *Eckstein Adolf*, h. ügyész.

Az almanach-társaság által kiadandó *Nemzeti Almanach'* első, vagyis 1841re szóló folyamának nyomtatása befejeztetett. Az magas Sadretben, új párizsi betűkkel, több mint huszonhat ivet tölt be. Hét eredeti kép díszesíti azt; u. m. gróf Teleki Jo-

zsef koronaőr' arczképe, Barabás után Mahlknecht által aczelba metszve; 's hat jelenet báró Jósika Miklós' „A' Csehek Magyarországbán“ regényéből Ender János becsi acad. prof. rajzai után a' carlsruhi 's Meyer Károly' nürnbergi művészeti intézeteiben szinte aczelba, remekül, metszve; magyarázva Schedel Ferencz által. Tartalma öt novella b. Jósika, Eördögh István, Lukács Lajos, Vajda Peter és Kuthy Lajostól; egy vigjáték Nagy Ignácztól; rhapsodia Vachott Imretől; 's kisebb nagyobb költeményes munkák Erdelyi, Garay, Pap Endre, Szekács, Vachott Sándor 's többektől. Mihelyt a' már kész 's naponként várt aczelmetszetek külföldről megerkeznek, a' könyv legott kiadatik.

D. Soltész János prof. a' sárospataki ref. collegiumban, ismét két elemi könyvet irt, u. m. 1) *Gazdálkodási természethistoria*. Elemi iskolák számára, a' tisztán inneni hely. hitvall. egyházkerületi főkormány' rendeleteből; 2) *Műtudományi természethistoria*, szinte elemi isk. számára stb. Az elebbi már el is hagyta a' sajtót, a' másik rövid idő alatt alaja menend.

Bárany Agoston, Torontál vmegye' levéltárnoka 's m. acad. l. tag, azon vármegye' terjedelmes hely- 's történetírásával foglalkodik; *Fabian Gábor* m. acad. r. tag pedig Arad vármegye' leírását folytatja, mellynek első, historiai, része meg 1835ben, budai egyetemi bet. jelent meg; következik a' földirati és statistikai szakasz.

— Pozsonyban, Wigand K. F. bet. és költségein: *Ungarus Wechsengesetz* und die damit in Verbindung stehenden Gesetzentwickelungen über Handel, Fabriken, Gesellschaften, Sensale, Frachten, Intabulation und Crida, nach den Bestimmungen des Reichstags von 1840. Aus d. Ungrischen Übersetzung von *Ernest Hauszer*, beid. Landes u. Gerichts-Advocaten in Pressburg. Sr. VI és 202 l. füzve 1 ft. 30 kr. ep.

Lipeseben, Brockhausnál megjelent: *Ein Wort über animalischen Magnetismus, Seelenkörper und Lebensessenz* nebst Beschreibung des idee-somnambulischen Zustandes des Frauleins Therese von B—y zu Vasárhely im J. 1838. und einem Anhang. Beobachtet, geschrieben und gegeben von *Franz Graf v. Sz...* N8r. Ára 1 ft 30 kr ep.

Szinte Lipeseben, Wigand Ottonál megjelent: *Pia Desiderii für Ungaru*. Ergaenzet und mit Noten versehen. N8r. XVI és 90 l. Velten, füzve 1 ft ep. — Amaz ismeretes cikkelye az Allg. Zeitungnak, melly ugyan abban, 's magyar lapokban is érto férfiak által elege méltattatott. Azonban az ismeretes szerző jegyzéseiben új igényekkel lep fel, 's azért meg mindig van ok a' könyvecskere figyelmeznünk.

— IGAZÍTÁS. Figyelmeznünk' 21-d. számában, a' „Remény“ zsebkönyv bírálatában, a' *Firtosalyi* aláírással ellátott darabok' szerzőjeül hibásan mondottat Szentiványi Mihály; az *Gálfi Sándor*, kitől az 1839ki kötetben, saját neve alatt is álltak darabok. Egyébiránt az azon számban közölt „Firtosalyi“ című népdal csakugyan Szentiványié.

Nyomatik Budán a' magyar kir. egyetem' betűivel.